

"ר' יהודה ב"ר סימון פתח "אחרי ה' אלקיכם תלכו" (דברים יג ה) וכי אפשר לבשר ודם להלוך אחר הקב"ה אותו שכתוב בו "בים דרךך ושבילך במים רבים" (תהילים עז כ) ואתה אומר "אחרי ה' תלכו ובו תדבקו", וכי אפשר לבשר ודם לעלות לשמים ולהדבק בשכינה אותו שכתוב בו "כי ה' אלקיך אש אוכלה" (דברים ד כד), אלא מתחילת ברייתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא במטע תחילה הדא הוא דכתיב ויטע ה' א-להים גן בעדן מקדם, אף אתם כשנכנסים לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחילה הדא הוא דכתיב "כי תבואו אל הארץ ונטעתם" (ויקרא רבה שם).

הדבאים נפלאים שאנו רגילים לדברי חז"ל וכי אפשר וכו' אלא הדבק בתלמידי חכמים, או במדותיו יתברך, שהם מעין יתברך בזה העולם, אך כאן חז"ל הרחיבו העין עד נטיעת הארץ.

וכך נאמר בתנחומא על הפסוק הנ"ל (ויקרא י"ט כ"ג) "כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" בזה"ל "אמר להם הקב"ה לישראל אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב לא תאמרו נשב ולא נטע אלא הוּוּ זְהִירִין בנטיעות שנאמר ונטעתם כל עץ מאכל".

וכך כתב בפירוש העמק דבר בהוספת "כי תבואו אל הארץ ונטעתם" בזה"ל "ברבה איתא שזה גם מצווה שיטעו הרבה ונטיעות מרבה יישוב הארץ כדאיתא בעירובין פ"ב ובב"ר פרשה ס"ד שכן בארץ הוּוּ נוטע וכו'".

והנה על אברהם אבינו שכל משאת חייו היתה למען תלך בדרך ה' ולדמות בדרכיו כמו שנאמר "כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ יְיָ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בראשית י"ח י"ט) וכתב ע"ז הרמב"ם "והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו. כך למדו בפירוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש ... ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר והם הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה נקראת דרך זו דרך ה' והיא שלמד אברהם אבינו לבניו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו שנאמר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עלי".

ולכן מצינו שגם אברהם השתוקק למעלה זה לנטיעות ושיהיה בניו עוסקים בנטיעות והבטיחו הקב"ה על כך, כמו שאמרו חז"ל במדרש על הפסוק "וַיִּלְךְ אַבְרָם אַבְרָם כְּאִשְׁרֵי דָבָר אֱלֹהֵי ה' וַיִּלְךְ אֹתוֹ לוֹט... וַיַּעֲבֵר אַבְרָם בְּאַרְץ עַד מְקוֹם שְׂכָם עַד אֵלּוֹן מוֹרְהָ... וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" ואמרו ע"ז חז"ל (בב"ר פרשה לט) בזה"ל "וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט אמר רבי לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת אמר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת".

ולא עוד אלא אברהם אבינו בעצמו נשתבח בזה, ובאופן דומה מאוד להקב"ה. כתוב (בראשית כ"א) "וַיִּטַע אֱשֶׁל בְּבְאֵר שְׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֱ-ל-עוֹלָם, וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאַרְץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים" עיקר ישוב אברהם בארץ ישראל כנראה היתה הימים שגר בארץ פלשתים. וקאמר התורה הקדושה כנטע כאן "אשל", ומהו אשל אמרו במס' סוטה (י). "ויטע אשל בבאר שבע אמר ר"ל מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק".

ובבעל הטורים מצינו דבר נפלא מאוד בענין נטיעה זה, על הפסוק (בראשית ב ח) "ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם, עי"ש בבעל הטורים "ג' במסורה דין, ואידך ויטע נח כרם, ואידך ויטע אשל בבאר שבע", הרי דבר נפלא ממש בזה שאברהם אבינו שכל משאת נפשו היתה לדמות להקב"ה נתדמה אליו באותו אופן ממש גם בנטיעות "ג' במסורה דין (ויטע ה' אלקים גן בעדן)... ואידך ויטע אשל בבאר שבע".

והביאור בדברי הבעל הטורים הנ"ל מובן מאליו שניטעה הראשונה ע"י הקב"ה וזה של נח דומים ממש, ששניהם היה הנטיעה ראשונה בהבריאה, ובדומה לזה חשוב נטיעת אברהם "הנטיעה הראשונה" כי בכח נטיעה זה זכה לכונן כלל ישראל שהם עיקר העולם, בארץ ישראל שהוא יסוד ושורש כל העולם כולו.

וכן אמרו במדרש אגדה (פרשת שמות) "ד"א ואלה שמות בני ישראל, זה שאמר הכתוב "הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל (ישעיה כ"ז ו') בכל מקום ישראל באים ובניהם באים, כמו שנאמר באברהם "ואברהם ושרה זקנים באים בימים" (בראשית י"ח י"א), שהם יוצאין מן העולם החשך ובאים לעולם הבא שנאמר הבאים ישרש יעקב אף כאן הבאים מצרימה, אבל אומות העולם אף בל נטעו אף בל זורעו אף בל שורש בארץ גזעם (ישעיה מ כ"ד), אבל ישראל ונטעתים על אדמתם (עמוס ט' ט"ו) ולמה בזכות אביהם שנאמר בו ויטע אשל..." הרי שהשרשת כלל ישראל באופן בריא וחזק בא"י הוא בזכות מה שנטע אברהם אשל בארץ ישראל, וביותר מבואר במדרש שלכן יזכו כלל ישראל להיות נטיעה בארץ ישראל לעת"ל ולנצח נצחים, בזכות נטיעה זו, כי בזה מדבר הקרא הנ"ל בעמוס.

ודברים הללו שבזכות נטיעה בארץ ישראל כראו זכה שבניו יתשיבו לנצח בא"י, דהיינו שניטעה הוא סיבה וראשונה לענין ימות המשיח, מזכירים את דברי חז"ל "אם היתה נטיעה בתוך ירך ויאמרו לך הרי לך המשיח, בוא ונטע את הנטיעה ואח"כ צא והקבילו" (אבות דרבי נתן נ"ב פל"א), והיינו שהנטיעה הוא ראשונה לקבלת פני משיח, וכדברי חז"ל הנ"ל שזהו גופא זכות לאותו מעמד.

ולא רק שכלל ישראל זכו להתיישב בא"י בזכות נטיעת אברהם, אלא גם בני ישמעאל זכו לכך במשך הגלות כמו שכתב המהרש"א (בב"ב עג:): בביאור הגמ' בענין ישמעאל וז"ל "ואמר דסליק לארץ ישראל וכבשה ויתניב שם כאילנא, דהיינו בזכות אברהם שהבטיחו (בראשית יז) "והפריתי אותו וגו' ונתתיו לגוי גדול" שאברהם הוא אילנא דחיי על שם "אם יש בה עץ" (במדבר יג) ועל שם "ויטע אשל בבאר שבע", ואמר חזי כמה נפיש זכותיה וחיליה דההוא אילנא ד'ויטע אשל' דעוד זכותיה והבטחתו נטויה ובידו ארץ ישראל ורוב הגולה עד בוא יום הגאולה במהרה בימינו אמן סלה".

ונוכל לאמר שמה שזכות אילנא דחיי עמד רק לישמעאל ולא לעשיו, חוץ ממה שהיה בנו ממש, ולא נכדו, זאת היתה משום שישמעאל עזר לו בזה, כי משמעות הכתוב שהיה לו הפרדס כל הל'ו שנה ששה בארץ פלשתים, וישמעאל היה שם עכ"פ בתחילה ובסוף,¹ ולכן היה לו חלק באותו זכות.

וצא וראה מה שאמרו חז"ל "מפני מה האריכו הכנענים בארץ ישראל?... בעבור שנטעו בתוכה נטיעות, האריכו שנים בתוכה, ומה אם אומות העולם שנטעו בארץ זכו להאריך שנים עליה, ישראל אם נוטעין בתוכה

¹ כי יצחק נולד שם, וכבר חזר בעת העקידה. ולדעת המשכיל לדוד היה שם רוב הזמן כי אברהם גרשו רק לג' ד' שנים עד אחר שגדל ונשא לאשה

ומקיימין מצוותיה על אחת כמה וכמה" (מדרש חדש פרשת אמור). ואם אמרו כן אמרו על הכנענים, אז כ"ש על ישמעאל בנו של אברהם אבינו (וזאת הוא דומה למה שאיתא בזה"ק שזכה לא"י בזמן הגלות בעבור שמל עצמו).

וכן מצינו שכבר נצטוו בנו יחידו יצחק אבינו להתחיל לנטוע נטיעות בארץ ישראל, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרָעַב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה. וַיֵּרָא אֵלָיו ה' וַיֹּאמֶר אֵל תֵּרַד מִצְרַיִם שָׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ. גֵּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאַהֲרָה עִמָּךְ וְאַבְרָכְךָ כִּי לֹךְ וּלְזַרְעֲךָ אֲתָן אֶת כָּל הָאָרֶצַת הָאֵל וְהִקְמַתִי אֶת הַשְּׂבֵעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ" (בראשית כו).

ואמרו ע"ז חז"ל במדרש "שכון בארץ: עשה שכונה בארץ ישראל הוי נוטע הוי זורע הוי נציב", והנצי"ב הרחיב הדברים ולמד הזה לדורות כמו שכתב באגרת בנוגע ישוב ארץ ישראל בזה"ז "ולהשתדל בכל האפשר לקנות ולנטוע וכדבר ה' ליצחק אבינו "שכון בארץ: עשה שכונה בארץ הוי נוטע הוי זורע הוי נציב", ואע"ג שלא הרבה היה יכול יצחק לבדו להושיב את הארץ בזמנו, שהיתה תחת ממשלת הכנענים והפלשתים, מכל מקום היה יקר בעיני ה' מה שיושיב יצחק כך עלינו לדעת שיקר בעיני ה' מה שנושיב אנחנו במעשה ידינו ואפילו תחת ממשלת התוגר".

וראו לציין שהמדרש הזה ממשיך "דבר אחר שכון בארץ שכן את השכינה בארץ" ופירשו כמה מפרשים שהכוונה אחת עם פירוש הראשון, והיינו שאם תהיה הזריעה והנטיעה בדרך האמונה וברוח התורה אז ממילא תשרה השכינה בארץ".

והנה כאשר הבטיח הקב"ה ליצחק אבינו שאם ישכון בארץ ויטע ויזרע יצליח כן נתקיים בו כאשר כתוב מיד בהמשך הפסוקים "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא בְּשָׂנָה הֵהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה'. וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הַלֹּךְ וַיִּגְדַּל עַד כִּי גָדַל מְאֹד. וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בְּקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה"

וכתב רש"י "וַיִּמְצָא בְּשָׂנָה הֵהוּא: אע"פ שאינה כתקנה, שהיתה שנת רעבן. בְּאֶרֶץ הַהוּא... בְּשָׂנָה הֵהוּא: שנים למה, לומר שהארץ קשה, והשנה קשה. מֵאָה שְׁעָרִים: שאמדוה כמה ראויה לעשות ועשתה על אחת שאמדוה מאה, ורבותינו אמרו אומד זה למעשות היה (ב"ר). כִּי גָדַל מְאֹד: שהיו אומרים, זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך", נורא ואיום לאיזה ברכה בה יצחק בזמן קשה כזה.

והאברבנאל כתב "אין לחשוב שבזה השפיל מעלתו וכבודו בהיותו עובד אדמה מה שלא עשה אברהם אביו כי הנה נתכבד יותר בזה והוא אמרו מיד ויגדל האיש וילך הלך וגדל".

"וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים, וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֶפֶר וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֵל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עֲצַמְתָּ מִמָּנוּ מְאֹד". וכתב רש"י "סתמום פלשתים: מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני גייסות הבאות עלינו" והיינו שהגם שהיתה כ"ז היתה מחמת קנאה כמו שכתוב בקרא, הם לא אמרו כם בפיהם רק טענו שבאים עליהם מחמת זה גייסות" והיינו שהיות שהיתה שנת רעב קשה מאוד, ואצל יצחק כל מה שנגע ופגע נתברך עד מאוד, ולכן באו כולם לדלות מים למען יכלו להמשיך לחיות, עכ"ז הקנאה מקלקלת את השורה וסתמום פלשתים והניחו כולם למות ולגוע ברעב, ממה שכולם יתברכו מיצחק, ולזה חשש אברהם אבינו כשהוא אמר לאבימלך "והרגוני על דבר אשת", ומיד "וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֵל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עֲצַמְתָּ מִמָּנוּ מְאֹד".

והתורה ממשיך בענין חפירת הבארות שממנו נתברך יצחק אבינו בשעת הרעב הגדול הזה, וממנו נתעשר בעושר גדול וכל הכבוד, והמשיכו הפלשתים לריב עמו ע"ז עד שבא לרחבות והיה שוב יכול לפרות עוד ועוד. "וַיִּלְךָ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם. וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כְּשֵׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו. וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים. וַיְרִיבוּ רְעֵי גְרָר עִם רְעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ. וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֲרֵת וַיְרִיבוּ גַם עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁטִנָּה. וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֲרֵת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עֲתָה הֲרַחֵיב ה' לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ".

ויעל משם באר שבע. ובפירוש רבינו יצחק ב"ר יוסף כתב "ואשר נסע מרחובות ועלה לו לבאר שבע קודם המראה בזה להתפלל כי היה קרוב משם להודות לא-ל שהצילו מרעי גוים, ובהראות לו השבועה הכיר כי טוב בעיני ה' לשבת שם ונטה שם אהלו ובנה מזבח" (וי"מ שעלה מחמת פחד).

וירא אליו ה' בלילה ההוא ויאמר אנכי א-להי אברהם אביך אל תירא כי אתך אנכי וברכתוך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי. ויבן שם מזבח ויקרא בשם ה' ויט שם אהלו ויכרו שם עבדי יצחק באר".

וכתב האברבנאל "ולפי שכל הדברים עשה יצחק בגודל לבב כאלו הוא היה אדון הארץ ולכן בבואו בבאר שבע נראה אליו השם והבטיחו אנכי אלהי אברהם אביך אל תירא רוצה לומר אני שנתתי לאברהם אביך כח לנצח את המלכים ואני הנותן לך כח לעשות חיל ולכן לא תירא מאנשי גרר ולא מענין הבארות שעשית כי אתך אנכי".

וכתב המבי"ט (שער היסודות פכ"ח) "וירא אליו ה' בלילה ההוא וגו' אל תירא כי אתך אנכי וברכתוך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי: בכאן הבטיחו כי לעולה תהיה שכינתו עמו ועם זרעו, כי אע"פ שאמר למעלה כמה פעמים והרביתי את זרעך, היה נראה כי אז כשירבה זרעו יהיה שכינתו עמהם, לזה הבטיחו מעתה ואמר אנכי אלקי אברהם אביך, וכיון שאני אלקי אביך, אל תירא כי אתך אנכי לעולם ולא אסלק שכינתי מעליך, עד שאקיים מה שהבטחתי".

וב' נקודות הללו בפסוק זה מהאברבנאל והמבי"ט, הם כמו שאמרו חז"ל הנ"ל על הפסוק ושכון בארץ "שיעשה שכוונות, וישרה שכינתו".

וַאֲבִימֶלֶךְ הִלֵּךְ אֵלָיו מִגְּרָר וְאַחֲזֵת מְרַעְהוּ וּפִיכַל שָׂר צָבָאוּ. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מְדוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחוּנִי מֵאֲתֶכֶם. וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רְאִינוּ כִּי הָיָה ה' עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֵלֶּה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ".

וכתב האברבנאל "ולקיים מה שנאמר ליצחק בנבואה הזאת קרה שבמקום שיצחק היה ירא מאבימלך ואנשי ארצו פן יבואו עליו ויכוהו על הקנאה והבארות, סבב הא-ל שהם מעצמם באו אליו מגרר אל באר שבע שהיה יושב שם... והנה יצחק כאשר ראם אמר אליהם מדוע באתם אלי וגו'... והם השיבוהו ראה ראינו כי היה ה' עמך כפי דרך המפרשים היה מאמרם אנחנו חשבנוך שהיית מתעשר מטוב הארץ ומאשר לנו ולזה שלחנוך אבל עתה כבר ראה ראינו כי היה ה' עמך ומברכתו זה שלך ולא משלנו ולכן תהי נא אלה בינותינו ונכרתה ברית עמך אם תעשה עמנו רעה וגו'".

והנה הרחבנו בביאר פרשה זאת, כי הוא הפרשה היחיד שעוסק בענין עבודת יצחק אבינו, כי עיקר מעשה עקידה ספרה התורה בעבור הנסיון של אברהם ומה שזכה בשבילו. ובענין תולדות יצחק, ובענין הברכות שהאריך התורה בה התורה בענין חיי יצחק לא כתוב כמעט כלום ממעשה הטובים של יצחק, אדרבה על המעשה תמוה כידוע, אך בזה הרחיב התורה מעשה יצחק שהוא כקרבן עולה שאסור לו לצאת לחו"ל שעליו היה לעסוק בבנין ארץ ישראל וכה עשה כאשר הרחיב בה התורה.

והנה עוד מצינו בתורתנו הקדושה בענין יצחק כשבא רבקה אליו "וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לְחַי רְאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב, וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לְפָנֹת עָרֶב", וכן אצל הברכות ליעקב אבינו כתוב "וַיִּגַּשׁ וַיִּשָּׁק לוֹ וַיֵּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ ה'" איזה שדה היה רגיל בה יצחק אבינו, וידוע מה שדרשו חז"ל מהיקש "ולפני ה' ישפוך שיחו" שאין שיחה אלא תפלה שהיה יצחק מתפלל כאן ותיקון תפלות מנחה, אך צ"ב מהו פשוטו של מקרא. ובראשונים (עי' רמב"ן רבינו בחיי ועוד) ביארו הענין שהלך לשוח עם חבריו ואו להשתשע ולטייל בשדה עם רעיו ואוהביו, אך צ"ב איזה נקודה רואים מזה.

והרשב"ם פירש בזה"ל "ויצחק בא מבוא... ויצחק באותו היום שבא העבד בא מבאכה של באר לחי ראי שהרי יצחק יושב בארץ הנגב ששם באר לחי ראי ובין שור ולפי שבא משם ביום ההוא ולא היה יודע מה היו עושים פועלים שלו שהיו נוטעים גנות ופרדסים וילך יצחק לשוח בשדה כדכת' וכל שיח השדה כלומר לטעת אילנות ולראות עניני פועליו ואז בהיותו בשדה ראה גמלים באים והלך לקראתם לראות אם הם גמלי אביו שהולך העבד", והיינו כמו שנתבאר שכל עיקר עסק של יצחק שהאריך בו התורה הוא בענין נטיעות בא".

ולפי הרשב"ם הרי מאריך עוד התורה בזה לאמר שכן היה גם בהתחלת חייו שבזה התחיל התורה לספר עליו, ויש לציין לדברי הגמ' (סוטה מד) "תנו רבנן אשר בנה אשר נטע אשר ארש לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה" וכאן הלא היה ליצחק אהל של שרה, ורק הצריך ליטע כרם אילנות, ואח"כ נשא אשה.

וכן ספר התורה ענין זה בסוף חייו "וַיֹּאמֶר רְאֵה רִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ ה'" היינו שהקב"ה הזכיר לו הרי הטוב של השדות שהיה עוסק בה שברכה השי"ת במאה שערים וכמו שהבטיחו "גור בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ" וכמו שנתבאר בס"ד. וכאשר הזכיר כל הברכות הנעימות והבטחות הגדולות שזכה לקבל מאת השי"ת, מתוך זה מסר כל אותם הברכות ליעקב אבינו. ולכן זאת הוא היסוד שהקדים התורה למסירת הברכות ליעקב אבינו "וַיִּגַּשׁ וַיִּשָּׁק לוֹ וַיֵּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ ה' וַיִּתֵּן לָךְ וְגו'".²

וכן מצינו שבח זה אצל יעקב אבינו דהנה כתוב ( ) "ויקן את חלקת האדמה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה". ומצינו בחז"ל (רות זוטא ה') על הפסוק "וזרע עבדיו ינחלוה" (תהלים סט לז) "מכאן אמרו כל הקונה ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא", וכן הוא בזוה"ק (ח"א דף קעז:): "דכל מאן דזכי בהאי ארעא קדישא אית ליה חולקא לעלמא דאתי כמה דאת אמר (ישעיה ס כא) ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ". וידועים דברי האבן עזרא שביאור פסוק הנ"ל "ויקן וכו'" לכוונה הזוה"ל "והזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, מי שיש לו בה חלק חשוב הוא כחלק עולם הבא".

² ונוכל לאמר שגם הירושיים אחרים לטייל ולשוח עם רעיו כמוזכר לעיל, כל ענינו היתה בענין זה.

ובספר מדרש הגדול איתא "ויקן את חלקת השדה אמר הקב"ה בעולם הזה אתם קונים מקום, תבוא השעה ואני מקנה אתכם מסוף העולם ועד סופו שנא' "מפאת קדמה ועד פאת ימה, דן אחד" (יחזקאל מ"ח א), ונראה שכוונת חכמינו ז"ל בזה הוא כמו שהובא לעיל מדבריהם על הפסוק "ויטע אשל" שא"א זכה שזרעו זכו לטעת לנצח בא"י בזכות נטיעה שלו, וכן אומרים חז"ל כאן שבשביל "ויקן" יזכו לירש מסוף העולם עד סופו.

והנה בספרי (דברים פ"ט) השוו מעשה זאת של "ויקן את חלקת האדמה" למעשה הנ"ל של אברהם "ויטע אשל" ומעשה של יצחק "ויזרע יצחק וגו'", וז"ל "אשר נשבע ה' לאבותיכם: מה תלמוד לומר לאברהם ליצחק וליעקב' אם לעניין שבועות אבות הרי כבר נאמר מה תלמוד לומר לאברהם ליצחק וליעקב' כל אחד בנפרד כדאי אברהם בעצמו כדאי יצחק בעצמו כדאי יעקב בעצמו משל למלך שנתן לעבדו שדה אתת במתנה לא נתנה לו אלא כמות שהיא עמד העבד ההוא והשביחה ונטעה כרם, כך כשנתן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו את הארץ לא נתנה לו אלא כמות שהיא שנאמר קום התהלך באר לארכה ולרחבה כי לך אתננה' עמד אברהם והשביחה שנאמר ויטע אשל בבאר שבע' עמד יצחק והשביחה שנאמר ויזרע יצחק בשנה ההיא' עמד יעקב והשביחה שנאמר ויקן את חלקת השדה".

ובגמ' אתיא (שבת לג:) שאמר רשב"י "ויחן את פני העיר, אמר רב מטבע תיקן להם, ושמואל אמר שווקים תיקן להם, ור' יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם" נמצאים למידים שיעקב עסק בהעמדת העיר הראשונה שבא אליו לארץ ישראל, ובנחלה זה קנה מיד מקום כדאי לזכות מיד לחלק בארץ ישראל. וא"ש מה שהשוו חז"ל עסקיו בארץ ישראל לאלו של אברהם ויצחק.

וכדאי להתעמק יותר בזה, ונאריך קצת בס"ד.

איתא בחז"ל (ב"ר פרשה עד) "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך, כתיב (תהלים קמב) זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים... א"ל הקב"ה אתה אמרת חלקי בארץ החיים, שוב אל ארץ אבותיך אביך מצפה לך אמך מצפה לך אני בעצמי מצפה לך, ר' אמי בשם ריש לקיש אמר נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך", ומבואר מדברי המדרש שארץ ישראל נקראת "ארצות החיים", ויעקב הביע הרגשותיו להקב"ה שעם כל העושר שצבר אצלו בחוץ לארץ לא מרגיש שהוא חיי, והארץ שימצא בה חיים זהו רק ארץ ישראל "חלקי בארץ החיים".

ציור נפלא לזה מצינו בספר שלוחא דרחמנא "מרגלא בפומיה (של הג"ר שרגא פייוול מנדלוביץ זצ"ל) ארץ ישראל היא מקומו הטבעי של אדם מישראל היא ארץ החיים שלו מעצם בריאתו. אמנם אפשר להיות יהודי גם בחוץ לארץ בנכר, בגלות, אבל! אין זו כי אם הויה בתנאים מלאכותיים. אין זו הויה טבעית משל למה הדבר דומה לדוב הלבן שמקום גידולו הטבעי הוא בירכתי צפון המושלגים סמוך לקוטב, ויש אשר מביאים יצור כזה לניו יורק ומחזיקים אותו בכלוב המרופד בקרח מלאכותי בכדי להעניק לו הרגשה "ביתית", או לטורף הקרוי טיגריס, הגדל על פי טבעו באזורים החמים באסיה, ובגונגלים שבהודו, ויש אשר נוטלים בעל חיים כזה ומעבירים אותו לארצות סקנדינביה, או לאוקראינה, שם יוחזק ויגדל בתא שהזרימו לתוכו אויר מחומם המקנה לו הרגשה "ביתית" נוחה. הוא חי שם, היצור הוא מסוגל להתקיים בו ואף לגדול ולהתפתח, אבל אין זה מקומו הטבעי, לא כאן הוא האקלים האורגני שלו, כיוצא בזה איש יהודי וארץ ישראל" וכזה חש יעקב אבינו בחוץ לארץ.

והנה בדברי המדרש הנ"ל רואים דבר נפלא ביותר, דמשמעות המדרש הוא שיעקב אבינו היה קורא וזועק מעומק הלב להקב"ה שיהא יכול לשוב לארץ ישראל³ (ועי' בילקוט המכירי על פסוק זה), וע"ז בא התשובה מהקב"ה "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך". וכשנתבונן בזה הלא היה לו ליעקב כל טוב, עושר, וכבוד, וגדולה, ולילך לארץ ישראל תהיה דאגה נורא להעביר משפחתו עם אחד עשר ילדים רכים וכל הנכסים אשר לו. נוסף ע"ז שבאותם הזמנים היה הדרך לילך ממקום למקום קשה עד מאוד לבני אדם (ויש המצביעים ע"ז שלא מצינו ענין של רכב בזמנו, ואצל האבות משמע שהיה הולכים רגלי ממקום למקום, או על גבי גמלים, ומשום שעדיין לא היה עגלות, ולא הוזכר רק כעבור שלשים שנה כשיוסף בא למצרים). ואעפ"כ היה לו צער גדול מאוד בזה שהוא נמצא בחוץ לארץ, והיה מתפלל תמיד אל הקב"ה "אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים".

והמדרש אומר שהקב"ה השיבו "נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך", וממה שכתבו התורה כאן, משמע שהקב"ה אמר כן ליעקב אבינו משום שבאמת היה זה עיכוב גדול ליעקב, והיה דואג מה יהיה עם כל נכסיו שצבר אצלו בנקי כפיים אחר כל שנים הללו, והאיך יעבירם כולו אל ארץ אבותיו. וכבר אמרו חז"ל (חולין צא.), "ויותר יעקב לבדו אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכים קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל".

על זה אמר לו הקב"ה שכל נכסים הללו אינם כדאי לדאוג עליהם, ומפרש ביפ"ת שם "אעפ"י שהצליח בחו"ל לבסוף לא יעמדו, אבל עתה שילך לא"י יתקיימו בידו", וחזר לארץ ישראל ושם הצליח באמת. ומשמע מזה שיעקב אבינו באמת עזב הרבה מנכסיו שם כשברח מלבן בלא דעתו, וכנ"ל שמגודל עושרו היה ההעברה קשה עד מאוד והצריך לעזוב רוב נכסיו שם, ומה שמצינו שהיה לו עוד הרבה עבדים שפחות וצאן, כ"ז היה מהדברים שהיה בידו ליטול, וכן הפכים קטנים היה בידו ליטול, אך משמע שחלק גדול מנכסיו לא היה בידו להעבירם, וע"ז הצריך הקב"ה לנחמו שאינם כדאי לו כל כך.

וכעין זה מצינו ביוסף שאמר להשבטים "ועינכם אל תחוס על כליכם", ואמרו ע"ז במדרש שכל טוב "מכאן שהטלטול קשה על האדם ביותר", והיינו כנ"ל שהיה באותם זמנים כל ענין טלטול הדרך קשה ביותר, וכ"ש עם נכסי הבית (וזאת היתה הנסיון הראשון של אברהם), והיה קשה על יעקב לעזבם שם מחמת שהיה ממונו חביב עליו כדאי דעת זקנים שם.

ולא רק הרבה נכסיו עזב בחו"ל, אלא גם כל זהבו וכספו נתן לעשיו בעבור לקנות מקום בא"י להקבר, וכמו שכתוב "בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני" (בראשית נ ה) וכתב רש"י "ומדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה", וכן הביא רש"י (בראשית מו ו) עה"פ "ויקחו את מקניהם ואת רכישים אשר רכשו בארץ כנען" וכתב רש"י "אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה אמר "נכסי חוץ לארץ אינן כדאי לי" וזהו אשר כריתי לי העמוד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אל"ו בין והתבונן בלשון המדרש שאמר "נכסי חוץ לארץ אינן כדאי לי" ממש כלשון הנ"ל שאמר לו הקב"ה, והיינו שמאז הוא התרומם ונתעלה למאס בכל קניני חוץ לארץ שהם אפס וכלום כנגד מקום קבירה בא"י, וכ"ש כנגד מקום לחיות בארצות החיים.

³ וכתב בעץ יוסף "דרשינו ליה ביעקב, שיעקב הוא שאמר כן כדאיתא לקמן שיעקב אמר כל ספר תהלים, ודוד התפלל אח"כ כמוהו".

וכעת נחזור לפסוק הנ"ל "ויקן את חלקת השדה" ונעתיק מה שכתב בזה בספר דברי טובה (דברי הימים א' י"ז ח') "וז"ל "ואולי אפשר לבאר מה שכתוב בבראשית "ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה" והיינו כמו שהביא רש"י שם את הגמ' בר"ה "אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה, למאי נפקא מינה לפרושי מאה קשיטה דאורייתא, מאה דנקי", הנה זהו כסף קטן כמבואר במהרש"א שם, ובוודאי אפשר לקנות בה רק חלקת שדה קטנה ביותר, וכמו שכתב רש"י (שם בפרק ל"ד פסוק ג') ששכם דיבר על לב הנערה זו דינה, הנה אביך יש לו רק חלקת שדה קטנה...".

וזאת אשר השוו רבותינו קניית הנחלה הקטן הזה בא"י לעוה"ב, ובדומה למעשי אברהם ויצחק, כי יעקב אבינו כל העושר והכבוד אשר בעד אהבתו לארץ ישראל, וע"ז אמר שלמה בחכמתו (שה"ש ח' ז') "מִיָּס רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבֹּת אֶת הָאֱהָבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטַפּוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאֱהָבָה בּוֹז וְבוֹזוֹ לוֹ" ובאותו מסירת נפש זכה לדורות הבאים להתישב בארץ ישראל.